

Sygn. akt I PK 256/03

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 maja 2004 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Teresa Flemming-Kulesza (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Krystyna Bednarczyk

SSN Jadwiga Skibińska-Adamowicz

Protokolant Dorota Białek

w sprawie z powództwa E.Z. i C.S.

przeciwko Polskim Kolejom Państwowym SA Dyrekcji Kolejowych Przewozów
Cargo w [...] - Zakładowi Przewozów Towarowych w [...]

o odprawę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw
Publicznych w dniu 5 maja 2004 r.,

kasacji strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w [...]

z dnia 19 grudnia 2002 r.,

**1. zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że zmienia wyrok
Sądu Rejonowego - Sądu Pracy w [...] z dnia 14 maja 2002 r., w
części orzekającej o odprawach i kosztach postępowania (**

punkty 1, 3, 6 i 7) i oddała powództwa w tym zakresie oraz znosi koszty postępowania;

oddała apelację w pozostałej części, znosząc koszty postępowania apelacyjnego,

2. oddała kasację w pozostałym zakresie,

3. znosi koszty postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Wyrokiem dnia 14 maja 2002 r. Sąd Rejonowy-Sąd Pracy w [...] zasądził od pozwanej spółki Polskich Kolei Państwowych Spółki Akcyjnej – Dyrekcji Kolejowych Przewozów Towarowych Cargo w [...] – Zakładu Przewozów Towarowych w [...] Szczakowej na rzecz powódki E.Z. kwotę 18.168, 47 zł tytułem jednorazowej odprawy pieniężnej z ustawowymi odsetkami od dnia 29 października 2000 r. oraz kwotę 9011,76 zł tytułem odszkodowania z ustawowymi odsetkami od dnia 26 października 2000 r. zasądził od pozwanej na rzecz powódki C.S. kwotę 17.729,69 zł tytułem jednorazowej odprawy pieniężnej z ustawowymi odsetkami od dnia 29 października 2000 r. oraz kwotę 9345,96 zł tytułem odszkodowania z ustawowymi odsetkami od dnia 1 października 2000 r. oddalając powództwo w pozostałej części.

Sąd ten ustalił, że C.S. była zatrudniona u strony pozwanej od 17 lat pracując na stanowiskach operatora biura wagonowego, operatora wagonowego, odprawiacza pociągów. W dniu 26 września 2000 r. powódka zwróciła się do pracodawcy z wnioskiem o rozwiązanie umowy o pracę na zasadzie porozumienia stron z przyczyn dotyczących zakładu pracy. Otrzymała zgodę dyrektora na rozwiązanie umowy o pracę na zasadzie porozumienia stron z dniem 30 września 2000 r. Podstawą rozwiązania umowy o pracę i wypłaty świadczeń był art. 30 §1 pkt 1 k.p. w związku z art. 10 ust. 1 i art. 11 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy oraz zmianie niektórych ustaw oraz Pakt Gwarancji Pracowniczych z dnia 19 marca 1998r.

Sąd ustalił też, iż E. Z. była zatrudniona u strony pozwanej 24 lata pracując początkowo na stanowisku operatora wagonowego, starszego operatora,

odprawiacza pociągów i starszego odprawiacza pociągów. 25 września 2000 r. powódka złożyła pismo, w którym zwracała się o wyrażenie zgody na rozwiązanie stosunku pracy z przyczyn ekonomicznych zakładu pracy z dniem 31 października 2000 r. Po rozmowie z naczelnikiem wydziału kadr złożyła wniosek o rozwiązanie umowy z dniem 25 października 2000 r. gdyż została poinformowana, że do tej daty możliwe jest odejście na dotychczasowych zasadach i uprzedzona, że nie jest pewne czy zwolnienie z pracy będzie możliwe po wejściu w życie nowej ustawy.

Obie powódki rozmawiały przed podjęciem decyzji z J. S. członkiem związków zawodowych w PKP.

W 2000 r. PKP objęte były procesem restrukturyzacji. Pracodawca wiedział o nowej ustawie, będącej podstawą do wypłacania odpraw. Pracownicy byli informowani o warunkach rozwiązania umowy o pracę i przysługujących im świadczeniach pod rządami dotychczasowych przepisów, informowani byli, że nie jest pewne jak zmieni się sytuacja pod rządami nowych przepisów, czy będą środki na świadczenia przewidziane nową ustawą.

Powódki otrzymały odprawy w wysokości trzymiesięcznego wynagrodzenia z ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy oraz rekompensatę w wysokości sześciomiesięcznego wynagrodzenia należną z Paktu Gwarancji Pracowniczych z dnia 19 maja 1998 r. Nie otrzymały odszkodowania za skrócony okres wypowiedzenia z §6 Ponadzakładowego Układu Zbiorowego. Powódka E.Z. otrzymała 4505, 88 zł tytułem odprawy i 7325 zł tytułem rekompensaty. Powódka C. S. otrzymała 5672, 98 zł tytułem odprawy i 7597, 33 zł tytułem rekompensaty. W chwili rozwiązania stosunku pracy powódki zamieszkiwały w B., gdzie stopa bezrobocia wynosiła 14,9 % i była wyższa od przeciętnej stopy bezrobocia w kraju.

Sąd Rejonowy uznał, że powódki spełniają przesłanki przyznania im odpraw z ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe”(Dz.U. Nr 84, poz. 948 ze zm.), która weszła w życie (jego zdaniem) 28 października 2000 r. albowiem z powódkami rozwiązano umowy o pracę z przyczyn dotyczących zakładu pracy. Powódki nie spełniają warunków umożliwiających im uzyskanie prawa do emerytury, urlopu kolejowego lub świadczenia przedemerytalnego. Ponadto mają

stałe miejsce zamieszkania na obszarze powiatu, w którym stopa bezrobocia w dniu rozwiązania stosunku pracy z pracownikiem jest większa niż przeciętna stopa bezrobocia w kraju.

Zdaniem Sądu pierwszej instancji przepis art. 48 ustawy odnosi się wprost do pracowników, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło w latach 2000-2002 i nie wymaga interpretacji, gdyż „wyłączył działanie zasady nieretroaktywności”.

W związku z faktem, iż powódki otrzymały już świadczenia z tytułu rozwiązania stosunku pracy z przyczyn dotyczących pracodawcy, Sąd ten uznał, że należną powódkom jednorazową odprawę pieniężną trzeba pomniejszyć o uzyskane przez nie kwoty.

Ponadto Sąd ten wskazał, że w stosunku do powódek nie zachodzą przesłanki z art. 86 § 1 k.c. odnośnie do podstępnego wprowadzenia ich w błąd, albowiem powódki przyznały, że znały treść nowej ustawy, która była rozpowszechniana przez publikację w zakładowej prasie, w związku z czym oddalił żądanie powódek dotyczące uchylecia się od skutków prawnych złożonego oświadczenia woli. „Ewentualny błąd powódek dotyczyłby jedynie sfery motywacyjnej”.

Odnosząc się do § 6 obowiązującego Ponadzakładowego Układu Zbiorowego Pracy dla pracowników Przedsiębiorstwa Państwowego PKP Sąd pierwszej instancji wskazał, iż powódki nabyły prawa do przewidzianego w nim odszkodowania z uwagi na spełnianie przez nie przesłanek do jego otrzymania. Prawo do odprawy nie wyłącza (zdaniem Sądu) prawa do odszkodowania.

Strona pozwana złożyła apelację od tego wyroku.

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w [...] wyrokiem z dnia 19 grudnia 2002 r. oddalił apelację.

Sąd ten podzielił ustalenia dokonane przez Sąd pierwszej instancji oraz dokonaną przezeń wykładnię prawa. Wskazał, że powódki mają prawo do odprawy z art. 48 i 49 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” a także do odszkodowania określonego w § 6 Ponadzakładowego Układu Zbiorowego Pracy. Gdyby pozwany zamierzał stosować do powódek przepisy ustawy z dnia 8

września 2000 r. mniej korzystne od postanowień ponadzakładowego układu zbiorowego pracy powinien powódkom wypowiedzieć w trybie art. 42 k.p. dotychczasowe warunki płacy wynikające z układu zbiorowego, w części dotyczącej przysługującego im odszkodowania. Sąd ten wskazał, że domaganie się przez powódki odszkodowania w oparciu o obowiązujący przepis §6 Ponadzakładowego Układu Zbiorowego Pracy dla pracowników Przedsiębiorstwa Państwowego PKP nie wykracza poza granice korzystania z praw podmiotowych a jego realizacja nie narusza zasad współżycia społecznego. Odszkodowanie z §6 tego układu rekompensuje powódkom utratę wynagrodzenia za okres wypowiedzenia.

Strona pozwana wniosła kasację od tego wyroku.

Zaskarżając wyrok w całości zarzucała skarżonemu orzeczeniu naruszenie art. 3 k.c. w związku z art. 48 i 49 ust. 1 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” (Dz.U. Nr 84, poz. 948 ze zm.) przez przyjęcie działania prawa wstecz, naruszenie art. 87 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej „określającej że uprawnienia i obowiązki obywateli wchodzą w życie po jej ogłoszeniu”, art. 50 ust.3 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” przez przyjęcie, że powódkom oprócz odprawy pieniężnej określonej w art. 48 i 49 ust. 1 tej ustawy przysługują inne świadczenia z tytułu rozwiązania stosunku pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy.

Wskazując na powyższe wносиła o zmianę zaskarżonego wyroku przez uwzględnienie apelacji strony pozwanej, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i „przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi drugiej instancji przy uwzględnieniu dotychczasowego postępowania”.

Powódki złożyły odpowiedź na kasację, w której wносиły o jej oddalenie.

Strona pozwana w odpowiedzi podniosła, że w związku z faktem, iż na rzecz powódek zostało zasądzone odszkodowanie na podstawie §6 Ponadzakładowego Układu Zbiorowego Pracy to stosownie do uchwały Izby Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych z dnia 16 kwietnia 2003 r. III PZP 4/03 „żadne inne odszkodowanie im nie przysługuje”, w związku z czym uchylenie zaskarżonego orzeczenia jest zasadne.

Sąd Najwyższy rozważył, co następuje:

W art. 48 i 49 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” (Dz. U. Nr 84, poz. 948 ze zm.) przewidziane zostało prawo do odprawy dla pracowników, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło w latach 2000 – 2002 (obecnie, po zmianie ustawy: 2000 – 2003) z przyczyn dotyczących zakładu pracy. Ponieważ ustawa weszła w życie 27 października 2000 r., powstała wątpliwość, czy hipotezą tego przepisu objęci są pracownicy, z którymi stosunek pracy rozwiązany został w 2000 roku lecz przed jej wejściem w życie. Trudności w interpretacji wskazanych przepisów spowodowały rozbieżności w orzecznictwie sądów. Powstały problem prawny został rozstrzygnięty w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2004 r. III PZP 11/03 (OSNP 2004 nr 9, poz. 150), według której prawo do jednorazowej odprawy pieniężnej określonej w art. 48 i 49 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” przysługuje tylko pracownikom, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło po dniu wejścia ustawy w życie. W uzasadnieniu tej uchwały Sąd Najwyższy wskazał, że za odmiennym poglądem przemawiają jedynie argumenty płynące z wykładni językowej, które jednakże okazują się mylące po dokładniejszej analizie sformułowań rozdziału 8 ustawy zatytułowanego „Restrukturyzacja zatrudnienia”. Ustawodawca nie posłużył się w nim jednorodnymi czasami i trybami w odniesieniu do stosowanych czasowników. Można też bronić – na gruncie wykładni językowej - poglądu, iż zwrot „ w latach 2000 – 2002” należy rozumieć jako „poczynając od 27 października 2000 r.” (czyli od dnia wejścia w życie ustawy) do końca 2002 roku. Data wejścia w życie ustawy została wyraźnie określona w jej art. 83. a hipoteza norm art. 48 i 49 nie zmienia tej daty. Uprawnienia przewidziane w rozdziale 8 ustawy łączą się z komercjalizacją, restrukturyzacją i prywatyzacją PKP, przeprowadzanymi etapami według zasad i warunków określonych dopiero w tej ustawie. Warunkiem nabycia prawa do jednorazowej odprawy pieniężnej jest niespełnienie warunków „umożliwiających uzyskanie prawa do emerytury, urlopu

kolejowego lub świadczenia przedemerytalnego”. Warunek dotyczący urlopu kolejowego nie mógł być spełniony przed wejściem w życie ustawy, bo ten urlop został dopiero w niej wprowadzony. Za ważny argument przeciwko wstecznemu działaniu omawianych przepisów ustawy został uznany przez Sąd Najwyższy brak w niej przepisów pozwalających na „rozliczenie” jednorazowej odprawy pieniężnej i świadczeń wcześniej już pobranych przez pracowników z tytułu rozwiązania stosunku pracy z przyczyn dotyczących pracodawcy. Zgodnie z art. 50 ust. 3 ustawy, pracownikom, którzy nabyli prawo do jednorazowej odprawy nie przysługuje odprawa na podstawie art. 8 ust. 1 tzw. ustawy o zwolnieniach grupowych (z dnia 28 grudnia 1989 r.) „ani żadne inne świadczenie z tytułu rozwiązania stosunku pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy”. Powstałby zatem problem rozliczenia pobranych przez pracowników zwolnionych przed wejściem w życie ustawy odpraw z ustawy z 28 grudnia 1989 r. i rekompensat przewidzianych w Pakcie Gwarancji Pracowniczych. Rozwiązanie tego problemu jest niemożliwe na gruncie Kodeksu pracy i Kodeksu cywilnego. Względy sprawiedliwości i równości nie uzasadniają też poglądu o zastosowaniu omawianych przepisów do pracowników, z którymi rozwiązano stosunki pracy po 1 stycznia 2000 r. lecz przed wejściem w życie ustawy. Pracownicy zwalniani z przyczyn dotyczących pracodawcy korzystali w różnych okresach z osłony socjalnej na różnych podstawach i w różnym zakresie. Gdyby uznać, że równość i sprawiedliwość wymaga, by odprawy z ustawy z dnia 8 września 2000 r. otrzymali pracownicy zwolnieni od początku 2000 roku, powstałby problem równości w traktowaniu osób zwolnionych w poprzednich latach. Gdyby wolą ustawodawcy było przyznanie świadczeń przewidzianych w ustawie z 8 września 2000 r. osobom zwolnionym przed jej wejściem w życie, dalby temu wyraz w wyraźnym przepisie, tak jak to uczynił w odniesieniu do górników w dotyczącej ich ustawie.

Skład rozpoznający niniejszą sprawę w pełni podziela te poglądy. Prowadzi to do wniosku o zasadności zarzutów kasacji odnoszących się do błędnej wykładni art. 48 i 49 ustawy z dnia 8 września 2000 r. Słuszność tych zarzutów uprawnia do zmiany zaskarżonego wyroku na podstawie art. 393¹⁵ k.p.c.

Zaskarżonym wyrokiem oddalona została apelacja od orzeczenia, w którym uwzględnione zostały nie tylko powództwa o odprawy lecz i roszczenia o

odszkodowania przewidziane w układzie zbiorowym. Kasacja nie zawiera żadnego zarzutu odnoszącego się do zasadności żądania odszkodowań. Podnosi się w niej jedynie zarzut naruszenia art. 50 ust. 3 ustawy z dnia 8 września 2000 r. dotyczącego zakazu kumulacji odpraw z tej ustawy z innymi świadczeniami związanymi z rozwiązaniem stosunku pracy z przyczyn dotyczących pracodawcy. Zarzut ten nie ma związku z zasadnością roszczeń o odszkodowanie. Jest on też niezrozumiały wobec słusznego przyjęcia w kasacji, że ustawa z 8 września nie ma do powódek zastosowania. Sąd Najwyższy nie miał zatem, będąc związany podstawami kasacji (art. 393¹¹k.p.c.), podstaw do weryfikacji zaskarżonego wyroku w części dotyczącej odszkodowań. Kasacją został jednakże zaskarżony cały wyrok. W części nie dotyczącej odpraw podlegała ona zatem oddaleniu, na podstawie art. 393¹² k.p.c.